
Nikola Milovančev, dipl. prav.
Martinova 8, Ljubljana, Slovenija
vitanaturalis.slo@gmail.com

Primljeno/Received: 11. VIII. 2023.
Prihvaćeno/Accepted: 1. II. 2024.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Stručni rad
Professional paper
DOI: 10.47325/zj.7.8-9.19

UDK 94(497.5Zagreb)(093)

DOGOVOR WEHRMACHTA I GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE O PREDAJI ZAGREBA PARTIZANIMA 1945.

Sažetak: Rad objašnjava i donosi faksimil dokumenta kojim je njemačka vojska 1945. u pregovorima s partizanskom stranom napustila grad Zagreb i nije pružila otpor.

Ključne riječi: Zagreb, 1945., njemačka vojska, pregovori, povlačenje

U historiografiji su do danas zatajene činjenice o mnogim aspektima vođenja Drugog svjetskog rata na području bivše Jugoslavije. Prije svega odnosi se to na podatke kojima se pobjednička strana poslije završenog rata nije ponosila, i zato nije bilo poželjno njihovo iznošenje u javnost. Među skrivenim činjenicama bila je i informacija da je 1945. unaprijed bilo dogovoreno njemačko napuštanje Zagreba i ulazak partizana u glavni grad Hrvatske.

O dogovoru za predaju Zagreba partizanima svjedoči radiogram generala von Löhra, upućen borbenom komandantu u Zagrebu 7. svibnja 1945. u 14.50 sati. Faksimil tog radiograma sam pronašao u dva arhiva, jednom privatnom i jednom javnom. Faksimil dokumenta je prijevod s originala na njemačkom jeziku, što su obično činili zatočnici Udbe, a prijevod je učinjen 1947. ili 1948. godine. Najprije sam radiogram o dogovorenoj predaji Zagreba partizanima dobio sam na uvid u osobnom arhivu pok. publiciste i svećenika iz Beograda o. Žarka Gavrilovića, a kasnije sam isti dokument pronašao i u fondu beogradskog Gestapoa (Bds), u Istorijskom arhivu Beograda. Jedina razlika između ova dva faksimila je u tome da je faksimil iz arhiva Ž. Gavrilovića nastao prije (vjerojatno u vrijeme raspada SFRJ, oko 1991., privatnom uslugom jednog obavještajca)⁷⁰¹ i zato na njemu nema žiga arhiva, dok je isti dokument

⁷⁰¹ To zaključujem, jer se u istoj arhivskoj građi nalazi i jedan dokument, dosad neobjavljen, iz tzv. Jilekove torbice.

u fond Bds Istorijskog arhiva Beograda Služba državne bezbednosti Srbije predala kasnije, i opremljen je žigom tog arhiva.⁷⁰² Faksimil koji donosim uz ovaj članak je iz osobnog arhiva Ž. Gavrilovića.

Zbog razumijevanja konteksta dogovora o predaji Zagreba partizanima moramo navesti da je od 1943. postojala redovna komunikacija između komunističkog i partizanskog vrha (ili jednog njegovog dijela) s komandom njemačkih oružanih snaga u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH). U poslijeratnoj historiografiji su se ovi kontakti rijetko spominjali i tada uglavnom objašnjavali brigom za razmjenu zarobljenih komunista i pripadnika partizanskog pokreta. Tema razgovora je međutim bila puno šira, na što upućuje nivo i učestalost kontakata. Međusobno povjerenje je bilo na visokom nivou, jer u suprotnom organi Wehrmachta svakako ne bi izdali iskaznicu sekretaru Komunističke partije Hrvatske Andriji Hebrangu, o čemu je poslije rata posvjedočio Josip Brnčić, tada (1948. - 1952.) javni tužilac Narodne republike (NR) Hrvatske, a od 1952. predsjednik Vrhovnog suda NR Hrvatske.⁷⁰³ Josip Brnčić je bio dobro upućen u ovu ratnu tajnu, jer je na mjestu glavnog pregovarača za pregovore s predstavnicima Reicha krajem 1943. naslijedio svog prethodnika Marijana Stilinovića,⁷⁰⁴ u ožujku 1943. je Brnčić poslove pregovarača predao Borisu Bakraču,⁷⁰⁵ a ovaj je tu delikatnu misiju vršio do kraja rata. O povremeno srdačnim odnosima i druženju i u slobodno vrijeme s predstavnicima Reicha svjedoči i podatak da je za Božić, u prosincu 1943., Marijan Stilinović sa suprugom u svom domu u Zagrebu ugostio gestapovskog oficira Peternella,⁷⁰⁶ i zajedno su proslavili taj kršćanski praznik.

Osim Hebranga, kojem su Nijemci dokument izdali na ime Ivan Jurišić (potpisan je bio od majora von Potta), njemačke iskaznice su imali i Marijan Stilinović, Boris Bakrač i Josip

⁷⁰² Istorijски arhiv Beograda, fond 1177 Zapovednik policije bezbednosti i Službe bezbednosti (Befehlshaber der Sicherheitspolizei und Sicherheitsdienst, BdS), dosije H-351 Hebrang Andrija.

⁷⁰³ Pismena izjava Josipa Brnčića, 17. 8. 1948. - Istorijски arhiv Beograda, fond 1177, Zapovednik policije bezbednosti i Službe bezbednosti (Befehlshaber der Sicherheitspolizei und Sicherheitsdienst, BdS), dosije H-351 Hebrang Andrija.

⁷⁰⁴ Isto, pismena izjava Josipa Brnčića od 17. 8. 1948. Marijan Stilinović (Sveta Nedelja kod Samobora, 1904. - Zadar, 1959.) bio je osuđen kao pripadnik tajne komunističke terorističke organizacije Crvena pravda već 1921. godine.

⁷⁰⁵ Boris Bakrač (Požega, 1912. - Zagreb, 1989.), komunistički funkcioner u Zagrebu i Hrvatskoj tijekom rata i poslije njega.

⁷⁰⁶ Dalji predlozi u istrazi, ad) I.1. Istorijски arhiv Beograda, fond 1177 BdS, dosije H-351 Hebrang Andrija.

Brnčić.⁷⁰⁷ Brnčić je za sebe naveo da je koristio njemački dokument na ime Stanko Perović.⁷⁰⁸ Taj podatak je kasnije Udba Jugoslavije objavila u V. knjizi svoje (povjerljive, interne) obrazovne edicije *Nemačka obavještajna služba u Jugoslaviji*.⁷⁰⁹ Komunistički funkcioneri su dobivene njemačke iskaznice koristili za putovanja i boravke u Zagrebu; očito su ih koristili s vjerom u pouzdanost Nijemaca, i to je bilo sasvim opravdano, jer nikakvu neugodnost s njemačke strane nisu doživjeli. Jedinu neugodnost doživjeli su njemački i partizanski pregovarači u siječnju 1944., kada je na njih pucala jedna neinformirana partizanska jedinica (»napali nas partizani prilikom odlaska u Zgb«, zapisao je Josip Brnčić⁷¹⁰); tom prilikom ranjen je njemački oficir Willibald Nemeček.

÷

Tekst radiograma od 7. 5. 1945.

Olovkom: S t ü r m e r 4. 7. 5 14^h50⁰ Knister

Sadržaj radiograma:

+KR BLITZ (najhitnije) STUERMER 4 NR. /6 7. 5. 1804.----

BORBENOM KOMANDANTU U ZAGREBU RADI DALJEGA IZRUČIVANJA KAPETANU von BRAUCHITSCHU.-

- POVERLJIVO -

RADIOGRAM ZA HITNO DALJE URUČIVANJE PREDSEDAVAJUĆEM GLAVNOM ŠTABU HRVATSK(E) ISTOVREMENO 4. TITOVOJ ARMIJI U GLINI.⁷¹¹

⁷⁰⁷ Pismena izjava Josipa Brnčića, 17. 8. 1948. - Istorijski arhiv Beograda, fond 1177, Zapovednik policije bezbednosti i Službe bezbednosti (Befehlshaber der Sicherheitspolizei und Sicherheitsdienst, BdS), dosije H-351 Hebrang Andrija.

⁷⁰⁸ Pismena izjava Josipa Brnčića, 17. 8. 1948. - Istorijski arhiv Beograda, fond 1177 Bds, dosije H-351 Hebrang Andrija.

⁷⁰⁹ Pismena izjava Josipa Brnčića, 17. 8. 1948, isto.

⁷¹⁰ Pismena izjava Josipa Brnčića, 17. 8. 1948, isto.

⁷¹¹ *Nemačka obavještajna služba u okupiranoj Jugoslaviji*, knjiga V, 1956., Beograd, str. 585. U ovoj obrazovnoj ediciji Udbe navedena su i druga imena partizanskih obavještajnih oficira, kojima su bile izdane iskaznice njemačkih nacističkih vlasti: Marijan Stilinović je bio »Sunjarević«, a Boris Bakrač »Ante Zuljević«.

6. 5. 45. PO MAJORU BORISU⁷¹² IZRUČENI SU UVETI KAPITULACIJE VRHOVNOJ KOMANDI U ZAGREBU SAGLASNI SU SA ONIMA VRHOVNOG ZAPOVEDNIKA ZA JUGOISTOK – PRIMAJ(U) SE PO VRHOVNOJ KOMANDI VOJNE GRUPE E UZ ODOBRENJE SLOBODNOG UZMAKA I PREDAVANJA ORUŽJA JOŠ NA JUGOSLOVENSKOJ TERITORIJI. DELEGACIJA SE NALAZI NA PUTU ZA GLINU.

- VRHOVNI ZAPOVEDNIK ZA JUGOISTOK. (VRHOVNA KOMANDA VOJNE GRUPE E)

L O E H R generalpukovnik

I C / A O BR. 8900/45 POVERLJIVO od 7. 5. 45 1750 +

Gornje ime „Stürmer” 4. označuje prikrivenu radiošifru Vojne grupe E u Zagrebu.

/komentar prevodioca, suradnika Udbe – nap. N. M./

⁷¹² Boris Bakrač.

Olovkom: S t ũ r m e r 4. 7.5. 14^h50^o Knister

Sadržaj radiograma:

+ KR BLITZ(najhitnije) STUERMER 4 NR. / 6 7.5.1804.==
BORBENOM KOMANDANTU U ZAGREBU RADI DALJEGA IZRUČIVANJA KAPETANU
von BRAUCHITSCHU . =

- POVERLJIVO -

RADIOGRAM ZA HITNO DALJE URUČIVANJE PREDSEDAVAJUĆEM GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE
ISTOVREMENO 4. TITOVOJ ARMII U GLINI :

6. 5. 45. PO MAJORU BORISU IZRUČENI UVETI KAPITULACIJE Vrhovnoj komandi
U ZAGREBU SAGLASNI SU SA ONIMA Vrhovnog zapovednika za Jugoistok - PRIMA
SE PO Vrhovnoj komandi vojne grupe E UZ ODOBRENJE SLOBODNOG UZMAKA I PRE
DAVANJA ORUŽJA JOŠ NA JUGOSLOVENSKOJ TERITORIJI. DELEGACIJA SE NALAZI NA
PUTU ZA GLINU.

= Vrhovni zapovednik za Jugoistok. (Vrhovna komanda vojne grupe E)

L O E H R generalpukovnik

I C / AO BR. 8900/45 POVERLJIVO od 7.5.45 1750 +

Gornje ime "S t ũ r m e r"4. označuje prikrivena radio-šifra Vojne Grupe
u Zagrebu.

Faksimil radiograma generala von Löhra od 7. 5. 1945. / iz osobnog arhiva Žarka Gavrilovića/

Dokument koji smo ovdje objavili trebalo bi dopuniti daljim historiografskim radom. Prije svega: pregledom arhivske građe Glavnog štaba Hrvatske i 4. armije Jugoslavenske armije i, ukoliko je sačuvana, dokumentacijom Vojne grupe E Wehrmachta. Autor ovog članka ima informaciju da je u zatvoru, prije izvršenja smrtne kazne, general von Löhner napisao više od 40 stranica svojih uspomena i da taj memoarski zapis postoji (mada nije dostupan javnosti). Isto tako, treba detaljno pregledati zaostavštinu generala Pavla Jakšića, koja se čuva u Državnom arhivu Srbije (DA Srbije).

SUMMARY

AGREEMENT BETWEEN THE WEHRMACHT AND THE CROATIAN GENERAL STAFF ON THE SURRENDER OF ZAGREB TO THE PARTISANS IN 1945

Summary: The paper describes and offers a facsimile of the document that stated that the German army left the city of Zagreb in 1945 in agreement with the Partisans and did not offer resistance.

Keywords: Zagreb, 1945, German army, negotiations, retreat